

Жадан Є. В.

*кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри публічного права та приватного права
Університет митної справи та фінансів*

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. В умовах триваючого повномасштабне вторгнення негативно позначилось на стані охорони навколишнього природного середовища. За попередніми оцінками стан навколишнього середовища визначається як загрозовий на більше, ніж третині території України, і розмір екологічної шкоди перевищує понад 9 млрд дол США. В наслідок наявності забрудненого довкілля щорічно помирає 30000–35000 людей, а також заподіюється економічна шкода складає не менше від 10 % від вартості внутрішнього валового продукту. Вказані статистичні дані про стан довкілля та природних ресурсів свідчать, що заходи з охорони довкілля не є достатньо ефективними. Збереження природи та раціональне використання ресурсів важливі для забезпечення сталого розвитку і збереження здоров'я громадян. Це підкреслює важливість прийняття заходів для зменшення забруднення та покращення стану довкілля. Для покращення ситуації необхідно приймати невідкладні заходи з охорони довкілля, зменшення забруднення та раціонального використання природних ресурсів. Це може включати в себе впровадження суворих стандартів екологічної безпеки, підтримку відновлювальних джерел енергії, стимулювання ефективного використання ресурсів та залучення громадськості до охорони довкілля. Зазначені обставини посилюють актуальність даної публікації.

Стан наукової розробки проблеми визначається як такий, що не містить комплексного підходу до встановлення змісту регіональної екологічної політики, характеристики нор-

мативних засад її здійснення. Але при цьому питання забезпечення раціональності використання природних ресурсів постійно проводяться та є актуальними. Варто виокремити публікації Р. С. Кіріна [1], В. В. Костицького [2], В. А. Зуєва [3], Ю.О. Легези [4] та ін..

Але відсутніми є комплексні дослідження сучасного стану регіональної екологічної політики та виклики сьогодення, що обумовило мету даної публікації.

Отже, метою статті є визначення поняття екологічна безпека як складової регіональної екологічної політики.

Виклад основного матеріалу. Здійснення екологічної політики передбачається шляхом реалізації заходів із охорони навколишнього середовища та заходів із забезпечення раціонального використання природних ресурсів.

Ефективність здійснення регіональної політики у сфері охорони навколишнього середовища та заходів із забезпечення раціонального використання природних ресурсів є індикатором належності функціонування системи екологічних прав особи. Одним із головних екологічних прав особи є встановлене ст. 50 Конституції України є право кожного на безпечне довкілля [5].

Реалізація права особи на безпечне довкілля вимагає від держави дотримання вимог національної екологічної безпеки, що пов'язується із запобігання проявам надзвичайних екологічних ситуацій та їх наслідків, профілактики екологічних правопорушень та екологічних злочинів, що є у складній сукупності критеріями ефективності здійснення

як регіональної, так і загальнонаціональних політик.

Дійсно, питання встановлення змісту категорії «екологічна безпека» відноситься до складних міжгалузевих конструкцій, що вимагають здійснення наукового пошуку не лише в межах науки екологічного права, але і таких галузей права як конституційне, адміністративне, господарське, цивільне.

Основоположні фундаментальні засади розуміння категорії «екологічна безпека» викладено було у наукових розробках академіка В.І. Андрейцева [6, с. 24-26; 7, с. 8-11], де вченим обґрунтовується, що основним завданням забезпечення вимог екологічної безпеки є подолання наявних екологічних ризиків, а також сприяння уникненню ситуацій їх виникнення.

Одним із перших пошук напрямів оптимізації системи забезпечення вимог екологічної безпеки було здійснено у дослідженнях Ю.С. Шемшученка, В.Ф. Погорілка, де окрему увагу було приділено питанням гарантування належності здійснення в тому числі і суб'єктивних прав людини [8]. Зокрема, у наукових працях Ю.С. Шемшученка робиться наголос, що саме забезпечення та гарантування суб'єктивних прав особи на безпечне довкілля є унікальним індикатором досягнення ефективності державної та регіональної екологічної політик [8, с. 56-60].

Втім хотілось б зазначити, що попри публікування вище вказаних наукових праць ще у 70-х роках, побудова державної політики у сфері використання природних ресурсів на характеризувалась як політика екологізації виробництва. Тривалий час залишається пріоритетним розуміння раціональність природокористування як прибутковість господарювання, що пов'язується із використанням природних ресурсів, в тому числі шляхом забруднення довкілля.

Лише з початку 2000-х років особливо гостро постає питання щодо створення та запровадження дієвих механізмів запровадження адміністративно-правового забезпе-

чення належності здійснення суб'єктивних екологічних прав, що пов'язується із задоволенням публічного інтересу у раціональному використанні природних ресурсів, що має розумітися як гарантування виснаження та деградації довкілля. Такий механізм має сприяти збалансуванню екологічних та економічних інтересів суспільства, гарантуванням здійснення суб'єктивних прав соціальної особи на безпечне для життя навколишнє природне середовище [4, с. 95-101].

Питання екологічного інтересу досліджувалось у наукових працях В. С. Шахова. Вченим екологічний інтерес як обумовлені зовнішніми факторами впливу потреби соціальної особи, так і в цілому суспільства, що гарантує якісне фізичне буття людини. Спрямування реалізації екологічних інтересів пов'язується з подоланням проявів інтенсифікації природокористування у бік впровадження концепції сталого розвитку [9, с. 214].

У дослідженнях В.О. Богачової визначається екологічний інтерес як результат об'єктивізації суб'єктивного права на безпечне довкілля. Право на безпечне довкілля – це не лише право на безпеку природокористування, а і забезпечення якості довкілля як базису довкілля [10, с. 15].

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до системи суб'єктивних екологічних прав особи відноситься право особи на доступ до публічної інформації про стан довкілля, право на створення природоохоронних об'єднань та участь в їх діяльності; право на екологічну освіту тощо [11].

Таким чином, суб'єктивні екологічні права об'єктивізуються у публічному екологічному інтересі, який визначає зміст державної та регіональної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Під суб'єктивним екологічним правом необхідно розуміти нормативно закріплену можливість реалізації участі соціальної особи у здійсненні природоохоронної функції держави.

Висновок. Таким чином, реалізація суб'єктивного екологічного права має відбуватися із дотриманням вимог національної безпеки, що розуміється як своєчасне та оперативне подолання негативних наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі, пов'язаних із російською агресією на території України.

Анотація

Метою статті є визначення поняття екологічна безпека як складової регіональної екологічної політики. Методологія дослідження полягає у використанні системи загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, де основним методом дослідження виокремлено метод філософської діалектики. Визначено, що важливою частиною здійснення регіональної екологічної політики є забезпечення раціонального підходу із використання природних ресурсів, варто дослідницьку увагу зосередити на встановленню змісту такого міжгалузевого науково-практичного інституту. Підкреслено, що тривалий час спостерігався підхід, що раціональність означає економічну прибутковість господарської діяльності у сфері природокористування. Зроблено висновок, що в умовах сьогодення викликами здійснення регіональної екологічної політики є питанням досягнення обґрунтованого співвідношення між екологічними, економічними, соціальними та іншими потребами людини, суспільства та держави в контексті раціонального використання природних ресурсів. Наголошено, що співвідношення між раціональним використанням природних ресурсів і забезпеченням охорони навколишнього природного середовища дійсно є неоднозначним і складним завданням. Обґрунтовано, що основні аспекти цього співвідношення мають включати: економічні аспекти; екологічні аспекти; соціальні аспекти; законодавчі та нормативні аспекти; інновації і технології. Акцентовано, що у сучасних умовах дійсно неможливо розглядати раціональне використання природних ресурсів як відокремлену категорію від охорони навколишнього природного середовища, що вимагає комплексності підходів, які здатні забезпечити баланс між потребами сьогодення та майбутніх поколінь, а також між розвитком суспільства і збереженням природи.

Ключові слова: екологізація виробництва, екологічна шкода, нормативно-правове регулювання, правові відносини, раціональне використання природних ресурсів, регіональна екологічна політика, сталий розвиток.

Zhadan Ye. V. Environmental safety as a component of regional policy: normative aspect

The purpose of the article is to characterize the subjective right to a safe environment and the features of its implementation in the process of implementing regional environmental policy. The research methodology consists of using a system of general philosophical, general scientific and special scientific methods of cognition, where the main research method is the method of philosophical dialectics. It has been determined that an important part of the implementation of regional environmental policy is to ensure a rational approach to the use of natural resources; research attention should be focused on establishing the content of such an intersectoral scientific and practical institute. It is emphasized that for a long time there has been an approach that rationality means the economic profitability of economic activity in the field of environmental management. It is concluded that in today's conditions the challenge of implementing regional environmental policy is the question of achieving a reasonable balance between the environmental, economic, social and other needs of man, society and the state in the context of the rational use of natural resources. It is noted that the relationship between the rational use of natural resources and ensuring the protection of the natural environment is indeed an ambiguous and complex task. It is substantiated that the main aspects of this relationship should include:

economic aspects; environmental aspects; social aspects; legislative and regulatory aspects; innovation and technology. It is emphasized that in modern conditions it is indeed impossible to consider the rational use of natural resources as a separate category from environmental protection, which requires comprehensive approaches that can ensure a balance between the needs of today and future generations, as well as between the development of society and the conservation of nature.

Key words: greening of production, environmental harm, legal regulation, legal relations, rational use of natural resources, regional environmental policy, sustainable development.

Список використаних джерел:

1. Кірін Р. С. Кодифікація законодавства про надра : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ : Нац. Академія наук України, Ін-т економіко-правових досліджень, 2016. 374 с.
2. Костицький В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. *Про українське право: Часопис кафедри теорії та історії держави і права / КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2010. Число 5. Правова відповідальність. С. 312–322.
3. Зуєв В. А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ : НУВС, 2002. 215 с.
4. Лебеза Ю. О. Визначення змісту екологічної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 95–101.
5. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Андрейцев В.І. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення. *Право України*. 2001. №4. С.8-11.
7. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навчальний та науково-практичний посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с.
8. Шемшученко Ю. С., Погорілко В. Ф. Адміністративно-правова охорона природи Української РСР. Київ : Наук. думка, 1973. 128 с.
9. Шахов В. С. Екологічні інтереси і права людини. *Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку : короткі тези допов. та наук. повідом. республ. наук.-практ. конфер., 9-11 листоп. 1995 р. X. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1995. С. 214-215.*
10. Богачов В. Необхідність підвищення екологічної безпеки в Україні. *Економіст*. 2008. № 9. С. 12–14
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 41. Ст.546. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>